

NOVE KNJIGE

DR MIHAJLO POPOVIĆ, DR MIODRAG RANKOVIĆ: »TEORIJE I PROBLEMI DRUŠTVENOG RAZVOJA«,

Beograd, BIGZ, 1981.

Piše: Milan Tripković

Celokupna marksistička literatura, osobito udžbenička, teško se oslobođa navika stečenih u ona vremena kad se razmatranje problema kretanja, promene i razvoja svodilo na pominjanje nekoliko »opštih dijalektičkih zakona«, međusobnih odnosa »baze« i »nadgradnje« i »pokretačkih snaga društvenog kretanja i razvitka«, dok je sav preostali prostor posvećivan obradi »strukture globalnog društva«, često uz eklektično spajanje marksističkih kategorija i pojmove preuzetih iz drugih teorijskih orijentacija (formalizam, funkcionalizam, strukturalizam). Pojavom zajedničke knjige M. Popovića i M. Rankovića, »Teorije i problemi društvenog razvoja«, barem delimično se popunjava ogromna praznina koja u tom pogledu postoji kod nas.

Knjiga se sastoji iz dva osnovna dela. U prvom je dat kritički pregled različitih teorijskih shvatanja promene i razvoja, a u drugom su izloženi »neki najopštiji teorijski i posebni sociološki problemi savremenog društva« (str. 7).

Pošto je u uvodnom delu izdvojio i razmotrio tri posebna pitanja (uticaj i varijante tradicionalne podele sociologije na »socijalnu statistiku« i »socijalnu dinamiku«, tematika u sociološkim teorijama društvene promene i okvir komparativne analize, razlike između klasičnih i modernih teorija društvene promene i društvenog razvitka), M. Ranković se posebno zadržava na razmatranju evolucionizma, istoricizma i ciklizma, kao glavnih klasičnih teorija o društvenom razvitku, i Veberovog objašnjenja nastanka i razvitka modernog kapitalizma, koje smešta između teorije »raščenja«, istoricizma i marksizma.

Druge poglavljije posvećeno je analizi marksističkog shvatanja »kao klasične i moderne teorije društvenog razvitka u sociologiji«. Pošto je konstatovao da u savremenoj sociološkoj literaturi »postoje očita kolebanja i značajne razlike u ocenama marksističke teorije društvenog razvitka«, autor ističe da u tom pogledu postoje dve glavne grupe kritičara: dok jedni marksizam (zbog metafizičkih polaznih pretpostavki, zbog njegove filosofije istorije, zbog verovanja u evoluciju društva) svrstavaju u klasične teorije društvene promene i razvitka, dotle drugi u njemu vide modernu konfliktnu teoriju društvene promene.

Kritičarima marksizma M. Ranković najpre zamera što u svojoj argumentaciji ostaju samo na tekstovima K. Marks-a i F. Engels-a, a potom ističe da je problematična njihove tvrdnja da je Marks društvene sukobe sveo na klasne. Po njegovom mišljenju, glavna namera kritičara jeste razdvajanje filosofsko-istorijskih od socioloških, kao užih pretpostavki marksističke teorije društvene promene i razvitka. On dodaje da se upravo u suočavanjima s ovom kritikom pokazuje »kakve su sve posledice elemenata strukturalizma i naturalizma, koji nesumnjivo postoje u tekstovima klasika marksizma, a koji su se održali, čak u mnogo slučajeva i pojačali, kod nastavljača Marksove i Engelsove misli« (86).

M. Ranković smatra da je odgovor na pitanje: marksizam – klasična ili (i) moderna teorija društvene promene i razvitka, uslovan i da on »njapre zavisi od daljeg razvitka Marksove misli i rešavanja više idejnih i teorijskih problema koje nameće savremeno društvo«. U stvari, sve prethodno iznesene kritike, kao i glavne teorijske pretpostavke za dalje razvijanje Marksove ideje istorije i njenog značaja za savremenu sociološku teoriju društvene promene i razvitka, koncentrišu se oko jednog pitanja: jednolinearna ili multilinearna koncepcija istorijskog razvitka? Da bi to potkrepio, autor daje analiziranje shvatanja G.V. Plehanova, V. I. Lenjina, R. Luksemburg, D. Lučkača, francuskih strukturalista i U. Melotija.

Treće poglavje bavi se problemom zapostavljanja i obnavljanja teorije društvene promene i razvitka u savremenoj sociologiji. Po rečima samog autora, u ovom delu rada težiće je na razmatranju novijih pravaca i glavnih tendencija u sociološkoj teoriji društvene promene i razvitka, pri čemu se obraća pažnja na elemente opšte sociološke teorije.

Pošto je u prvom odeljku analizirao tečajeve sociologije u kojima je izostavljeno razmatranje o društvenoj promeni i razvoju, zatim sociološke studije u kojima postoji relativno razvijena analitička shema društvene promene i u kojoj se ne javlja ili ne definije pojam društvenog razvitka, kao i studije o društvenom razvitku s nepotpunim sociološkim teorijskim okvirom, autor se najviše zadržava na razmatranju glavnih pojmove i posebnih okvira sociološke analize društvene promene i razvitka. Po njegovom mišljenju, postoji nekoliko teškoća u zasnivanju šire i moguće jedinstvene analitičke sheme društvene promene u savremenoj sociologiji: (1) prvu teškoću čine analogni termini u različitim teorijama društvene promene, obuhvatajući ti pojmove sa specifičnim značenjima u odnosu na pojam društvene promene; (2) drugu vrstu teškoća predstavljaju strogo sistematska značenja pojmove postojećih teorija u savremenoj sociologiji; (3) treća vrsta teškoća sadržana je u klasifikacijama osnovnih činilaca, vrsta i nivoa društvene promene; (4) četvrta vrsta poteškoća proizlazi iz specifičnih značenja koje imaju isti termini i njihova analitička primena.

Četvrto poglavje nosi naslov »Od odredbe ka modernoj teoriji društvenog razvijanja u sociologiji«. Baveći se pokušajima i teškoćama u definisanju pojmove društvenog razvitka u sociologiji, osobito pitanjem njegovog razlikovanja od drugih, više ili manje srodnih pojmove (progres, evolucija, revolucija, rast), autor ukazuje na glavne »odrednice« društvenog razvitka: (1) društveni razvitak je, više ili manje, povezana i strukturirana celina više vrsta društvenih promena na jednom području ili u razmerama čitavog globalnog društva s održavanjem istog smera tih promena; (2) svaki društveni razvitak se sastoji iz faza nastanka, ostvarenja i proširivanja neke inovacije, dovoljno značajne za odgovarajuće strukture, područje ili za društvo u celiini, pa se, s obzirom na to, metaforički rečeno, može odrediti kao širenje »inovacionog sindroma« u odgovarajućim fazama i stadijumima; (3) društveni razvitak se obavlja u datim istorijskim uslovima i vremenskim granicama, te proučavanje tih uslova i granica predstavlja polaznu tačku za objašnjenje njegovog karaktera, samostalnosti i osebennosti; (4) društveni razvitak se istorijski ostvaruje pod uticajem ili direktnim angažovanjem određenih društvenih snaga, tj. društvenih slojeva, klase i drugih društvenih grupacija i pojedinaca, te se u tom smislu može govoriti o svesnom, ciljnog i organizovanom usmeravanju i kontroli istorijskih razvojnih procesa.

Što se tiče socioloških pokazatelja i »dimenzija« društvenog razvitka, M. Ranković smatra da njihova osnova sistematizacija treba da bude zasnovana i uskladena s opštom teorijom društva i društvene strukture. Po njegovom mišljenju, najmanje je sporna podela na opšte i specifične pokazatelije društvenog razvitka. Pri tom je utvrđivanje specifično socioloških pokazateљa složenje nego kad su u pitanju pokazateli za ekonomski, politički, kulturni, demografski ili administrativni razvitak.

Drugi deo knjige sastoji se iz četiri poglavja. U prvom, koje se bavi pitanjem društveno-ekonomske formacije i njihove podložnosti promenama, najpre se podvrgava kritičkom preispitivanju tradicionalna antinomija »socijalna statika« – »socijalna dinamika« i dolazi do zaključka da se savremena sociologija nalazi pred problemom njihove nove sinteze, što znači da je neophodno »jasno i kritički otvoriti proces dijalektičkog povezivanja strukturalno-funkcionalne i istorijske analize društvenih pojava i problema« (301). Pokušavajući, nadalje, da odgovori na pitanje da li su svi elementi društveno-ekonomske formacije podjednako dinamični i podložni društvenoj promeni, autor polazi od četiri strukturalna elementa koji se posmatraju kao najznačajniji kriterijumi za ocenu ostvarenih promena: *tehnološki element* (stepen razvijenosti proizvodnih snaga); *ekonomski element* (izražen, pre svega, kroz razvijenost društvene podele rada i odgovarajući tip svojine nad sredstvima za proizvodnju); *politički element* (razvijenosti političkih institucija, u prvom redu državnog aparata i odgovarajućih političkih organizacija, partija); *ideološki element* u širem smislu (tj. vladajući pogled na svet u jednom društvu, bilo da se on izražava u religiji, filozofiji ili političkoj doktrini).

Polažeći od pretpostavke da su tehnološke promene uglavnom dinamičnije od ekonomskih, a ove od političkih i ideoloških, i da im obično vremenski prethode, poređ ostalog i zato što su njihov krajnji uzrok, i prveravajući ovu pretpostavku na relativno obimnom istorijskom materijalu, M. Popović zaključuje: (1) svaka društveno-ekonomska formacija ima svoje posebne (zakone nastajanja, funkcionisanja i nastajanja, ali istorija čovečanstva poznaće i neke opštpe zakonitosti i pravilnosti). Jedna od tih pravilnosti je »akumuliranje« materijalne i duhovne kulture, što ima za posledicu da su kasnije formacije i epohе kratkotrajanje od prethodnih, da se intenzivnije razvijaju i menjaju. (2) U toku ubrzane evolucije čovečanstva, koja nije jednolinjska nego veoma složena i isprekidana, relativno najbrže su rasla sredstva za proizvodnju, uglavnom brže nego ekonomski, politički ili ideološki »elementi« društva. (3) Ekonomski, politički i ideološki »elementi« su se menjali kroz istoriju brže ili sporije u zavisnosti od velikog broja činilaca, koji se mogu potpunije analizirati samo u odgovarajućem sociološko-istorijskom kontekstu. Pa ipak, izgleda da su se načini upravljanja društvenom menjaju, uglavnom sporije od načina proizvodnje. (4) Izgleda da je ideološki »element« najtrajniji, relativno najmanje zavisniji od promena u sferi tehničkih i ekonomskih odnosa, pogotovo ako se imaju u vidu osnovni sadržaji, principi, glavne ideje velikih ideoloških sistema. Određeni društveni procesi zivljuju se i onda kada ne izazivaju strukturne promene, ali tada nije reč o društvenim promenama već o društvenim kretanjima.

Druge poglavje posvećeno je otpornosti prema društvenoj promeni. Pošto je ukazao na dijalektičku polarizaciju naprednog i nazadnog u društvenom razvoju, autor se posebno zadržava na sociološkim karakteristikama »stagnantnih« i »dinamičnih« društava. Po njegovom mišljenju, za stagnantna društva, ili za stagnantne periode u razvoju jednog društva, karakteristični su uglavnom zatvoreni društveni (klasni) odnosi i preovlađujući tradicionalni način mišljenja i ponašanja. U tom kontekstu se jugoslovensko društvo posmatra kao izrazito dinamično. Najznačajnije socijalne karakteristike koje Jugoslaviju svrstavaju u red zemalja s visokim stepenom društvene promene su: visoka stopa ekonomskog rasta; visok stepen preobražaja društveno-ekonomskih odnosa, pre svega karaktera svojine i politike raspodele; vrlo česte promene u sistemu pravno-političkih institucija (česte promene ustava, značajnih zakona, metoda političkog upravljanja, itd.); stvaranje odgovarajuće psihologije i ideologije »kulta promene«, koje podstiču

gotovo averziju prema »starom«, čak i kada ono možda nije toliko loše (jer često nema ni dovoljno vremena da se u praksi pokaže kao loše).

U trećem poglavlju razmatra se neravnomernost društvenog razvoja kao »cenu društvenog napretka«. Uzajujući na jednostrani i nedostatke koji u tom pogledu postote u sociološkim teorijama, M. Popović ističe da je jedna od bitnih karakteristika društvenog napredovanja i razvoja njegova neuvedenost ili neravnomernost, koja se manifestuje u više oblika: kao neravnomernost u razvoju između različitih globalnih društava; kao neuvedenost u razvoju između posebnih oblasti, prirodnih grana ili regionalnih unutar jednog globalnog društva; kao neravnomernost u ritmu promene između određenih društvenih podsistema (između ekonomskog, političkog i kulturnog podsistema u okviru određenog globalnog društva); kao neravnomerna raspodela društvenog tereta napretka, koji se nejednakom rasporeduje na različite društvene klase, stojeve i profesionalne grupe.

Cetvrtog poglavlje posvećeno je nekim sociološkim problemima u razvoju savremenog sveta. Pošto je konstatovao da je današnji svet zahvaćen veoma velikim i brzim promenama, a da je taj ubrzani razvitak započeo stvaranjem kapitalističkog načina proizvodnje u zapadnoj Evropi, autor posvećuje dosta pažnje i prostora već klasičnim raspravama o nastanku zapadnoevropskog kapitalizma. Zadržavajući se u daljoj analizi na problemima industrijskog društva i zemalja u razvoju, on kritikuje one građanske sociologe koji, zanemarujući karakter produkcionih odnosa, kapitalizam i socijalizam identificuju kao »industrijsko društvo« i razvijaju teorije i njihovom »približavanju« (konvergenciji). M. Popović smatra da je pojam »industrijsko društvo« apstraktan »tip« klasifikacije globalnih društava, koji samo delimično, odnosno nepotpuno izražava istorijsku realnost društva savremene epohe. Zato je moguće i istovremeno neophodno da se ovaj pojam povezuje i ukršta s pojmom društveno-ekonomske formacije, koji je sociološki bogatiji.

Što se tiče zemalja u razvoju, one se toliko razlikuju, kako od industrijski razvijenih zemalja, tako i međusobno, da je gotovo nemoguće govoriti o nekoj opštoj, jedinstvenoj zakonitosti njihovog razvoja, ako se pri tom ne uzmu u razmatranje sve relevantne sociološke specifičnosti, počev od stepena tehničke i tehnološke razvijenosti, posebnih slojnih i klasnih karakteristika, pa sve do svojevrsne kulturne tradicije. Knjiga se završava zanimljivim zaključnim razmatranjima, u kojima se, pored zaključaka, iznosi i niz pretpostavki i otvorenilih pitanja.

Kao što je to često slučaj kada je knjiga zajedničko delo dvojice ili više autora, to im omogućava da dublje i svestranije razmotre probleme o kojima se raspravlja. Ali, tu se krije i opasnost ponavljanja, (ne)konistentnosti ili protivrečnosti. Budući da se osnovne teorijske pretpostavke i jednog i drugog sociologa bitnije ne razlikuju, taj je problem u ovom slučaju uglavnom izbegnut, mada ima izvesnog ponavljanja (npr. problem »socijalne statike« i »socijalne dinamike«). Veberova teorija nastanka zapadnoevropskog kapitalizma i sl.). Zahvaljujući prilično raznolikom načinu razmišljanja i argumentacije, to se odveć ne primećuje, ali se postavlja pitanje: kako bi knjiga izgledala da ju je do kraja pisao samo jedan autor? Ovo tim pre što prvi deo, koji je oprezno, čak, reklo bi se, suviše oprezno pisan, deluje nekako zasećeno i nedovršeno, kao da je autor ponestalo prostora ili snage. Drugi deo nije dovoljno iznutra povezan, osobito mu nedostaje razmatranje pitanja zakonitosti, determinizma i socijalne pokretljivosti (mada je neke od ovih problema autor obradivao u drugim svojim knjigama).

Ali, svi ti i slični nedostaci blede pred stvarnim vrednostima ove knjige, u kojoj se pokreću mnoga zanimljiva, složena i otvorena pitanja, koja ne mogu ostaviti ravnodušnim nijednog sociologa, pa i sve one koji hoće da misle svoje vreme i da utiču na svoju sudbinu. Može se reći da istraživačka konцепцијa i rezultati do kojih se deselo obavezuju autore da čine dodatne napore u pravcu zasnivanja jedne celovite marksističke teorije društvenog razvoja. To, naravno ne sprečava i druge da na tome rade. Naprotiv.

DR MUHAMED NUHIĆ: »SISTEM INFORMISANJA U SFRJ«,

»Svetlost«, Sarajevo 1981.

Piše: Miroslav Radojković

Knjiga dr Muhameda Nuhića novi je doprinos izučavanju sistema javnog informisanja u našoj zemlji. I ona i mnoge druge koje su joj prethodile, preporučene su čitateljstvu uz napomenu da se radi o oblasti u kojoj je domaća literatura siromašna. Međutim, pošto je o problemima društvenog komuniciranja u nas napisano već desetak knjiga, a ima i ponešto obilnih istraživanja, vreme je da se o svakom novom prilogu progovori maksimalno kritički. Kvantitet mora doći tek u drugi plan, a pitanju kvaliteta biće posvećen i ovaj prikaz.

»Sistem informisanja u SFRJ« je objavljena doktorska disertacija Muhameda Nuhića, podeljena u deset poglavlja i s pridatom bibliografi-

jom. Takva priroda uslovila je dvostruku ograničenost knjige. S jedne strane, ona je metodologijom i terminologijom primerena zahtevima jedne školske obaveze kao što je sticanje doktora, i verovatno je po strukturi izraz zahteva komisije koja ju je nadgledala. Kada se pažljivo pročita, može se samo konstatovati da je njena deskriptivnost i informativnost verovatno dovoljna da se odlukom izdavača šire publikuje i preuzeme funkciju školskog priručnika, ili čak udžbenika nejbolje za srednji stupanj obrazovanja. Osnovna zamerka koja se tekstu mora uputiti je ipak deskriptivnost. Autor potrebi ideološke projekcije s normama nižeg reda, Ustav sa zakonima, zakone sa samoupravnim aktima, ali do prakse vrlo retko stiže. Osnovna mera analize ostaje u okvirima razmatranja projektovanog sistema informisanja, distanca između normativnog i stvarnog nije premoščena. Najbolji primer za kratku proveru ove tvrdnje može se naći u VII glavi pod naslovom »Novinar u samoupravnom sistemu informisanja SFRJ«. Odeljak je »obraden« citatima dva politička autoriteta, izvodima iz rezolucije XI Kongresa SKJ, uz pomoć definicije novinara iz nekolicine zakona o javnom informisanju, prepričavanjem kodeksa novinarstva i Statuta SNJ. Sopstveni zaključak autor je smetio na poslednjoj stranici, i u njemu, naravno, konstatovao da je novinar takođe subjekt političkog sistema socijalističkog samoupravljanja.

Uvažavajući neke nepotrebne preopštinosti zbog prirode rada (disertacija), najviše smo mogli očekivati u glavi koja je posvećena kritičkom osvrtu na sistem informisanja u SFRJ. Pažljivom čitaocu, kao što je prikazivač, u oči pada samo jedna novina. Reč je o odbacivanju i kriticu događaja kao povoda za informativnu obradu i delovanje u korist kretanja. Međutim, autor se potrudio da nam i ovu originalnu misao zamagli. »Dakle, DOGADAJ je medij posredstvom kojeg građanski sistemi informisanja ostvaruju poziciju čovjeka u građanskom društvu...« (str. 110). Zatim, zalaže se da u samoupravnom sistemu informisanja to bude KRETANJE kao medij. Poslovno već neprecizna terminologija jugoslovenske komunikologije dobila je nov prilog. Tek nakon nekoliko stranica uvidamo da autor pod medijem podrazumeva sadržaj u informacionom sistemu (str. 114). Dakle, događaj ili kretanje su dve vrste sadržaja, ali budući da je »događaj« na mnogo mesta već definisan, Nuhić nem ostaje dužan definiciju »kretanja«. Takođe, ostaje nam dužan razjašnjenje pojma »medij«, jer on od rimskog doba do današnjeg dana, i to u svim jezicima, označava posrednika, središnjeg činioča u procesu komuniciranja. Zašto se na događaj ili na kretanje ne gleda kao na povode ili predmete informativne obrade i delatnosti, nije nam poznato. Tek, može se uočiti ispravno htejenje Nuhića da se založi za neku vrstu integralnog i permanentnog informisanja kao potrebe radnih ljudi i građana u samoupravnom društvu, ali od rudimentarne, poštene namere, pa do razvijene teorijske ekaplikacije ideje još je dalek put.

U najkoretnijim delovima knjige spadaju poglavljia iz prvog dela, u kojima se razmatraju činoci sistema informisanja u našoj zemlji. O idejno-političkim osnovama ne može se raspravljati kao o autorskom doprinosu, dok je prava osnova vrlo dobro obrađena. Međutim, u tom okviru autor je donekle jednostran. Jer, tvrdi da je prvenstveni zadatak pravne regulative »da se informacija zaštiti od pritisaka« (str. 31), upao je u ideološki zamak. Jer,isto toliko je sigurno da je u svakom društvu pravna regulativa potrebna da se određeni pritisici i uticaji na informacije preferiraju kao legitimni, a drugi (pritisaci i uticaji) spreči kao nelegitimni. To je sredstvo kojim raspolaže klasa, a njegovo ruho je u pomenutom slučaju pravo. Na ovo skrećemo pažnju jer je jednostrano i apologetsko tumačenje pravnog uticaja oštetilo kvalitet teksta. U stvari, pravne osnove razmotrene su u pravnim dokumentima počev od Ustava i zakona, dok je samoupravnoj regulativi posvećeno vrlo malo pažnje. A baš njom, baš samoupravnim dokumentima, ostvaruje se proces odumiranja prava u praktičnom vidu, i obezbeđuje se da u red najvažnijih pritisaka i uticaja na informacije dopadnu oni kojima će raspolažati radni ljudi, a zatim i svi ostali građani. Dakle, nije reč o zaštiti informacije od pritisaka, već o revolucionarnom prevratu na strani subjekta i opunomoćenika koji će vršiti uticaj i kontrolu nad informacijama i čitavim sistemom informisanja.

Mnogo prostora ova knjiga posvećuje perspektivi i daljim pravcima razvoja samoupravnog sistema informisanja. Takav je i naslov glave IX, u kojoj se kroz dvanaest tačaka sugerira promene u cilju poboljšanja sistema informisanja. U stvari, to su preporuke koje bi trebalo da eliminišu nedostatke i slabosti merklane u prethodnoj glavi i u koje Nuhić ubraja: prevaziđanje događaja kao medija, konkurenčnost kao štetnu pojavu, neprilagodenost izvora informacija njihovoj odgovornosti, društvenu kritiku, prekide u cirkulaciji informacija na jedinstvenom informacionom području i nedovršenost pravnih osnova. Međutim, i kada na osnovu nabrojanih slabosti, koje su dobro uočene, preporučuje rešenja, prvo se u arsenalu mera poseže za onim koju su normativne. Tako, na primer, samoupravno i teretno organizovanje biva na više mesta preporučeno kao lek »za opštu upotrebu«, kao da je u SIZ-ovima ova delatnost, a uostalom i u svim drugim, već zaista ostvaren princip slobodne razmene rada. Sve što u prilog takvoj zabludi može da iznese autor, on nalazi u samoupravnim opštlim aktima SIZ-ova. Koliko su organizacione forme zaista približile davaoca sredstava ulozi kontrolora i odlučioča o rokovima, sredstvima i načinima informisanja, i dalje nam ostaje nepoznato. Nuhić je, doduše još u uvodu, obećao rezultate istraživanja (pa i vlastitih), ali ih nije dao na uvid.

Na strani slabosti još dve stvari. Prvo, istorijski osvrt postavljen na početku teksta nema nikakvu ulogu u publikovanoj celini. Drugo, na koncu je priložena obilna bibliografija. Međutim, ogromni broj anotiranih radova uopšte nije korišćen pa se postavlja i pitanje: čemu služi selektivna bibliografija! Da li je to mera informisanosti autora ili izvor gradi na osnovu koje je napisan tekst?

»ČILAM BALAM« — KNJIGA O KNJIGAMA, »Bagdala«, Kruševac 1981.

Piše: Bojan Jovanović

Proročka knjiga o knjigama »Čilam-Balam« spada — uz »Popol Vuh«, »Hroniku Kakčikel« i »Rabinal Ači« — u malobrojnu grupu do danas sačuvanu.

Napomena uredništva

U aprilskoj svesci časopisa POLJA (br. 278) pojavilo se više štamarskih grešaka koje su usledile zbog nesolidno obavljenje korekture u štampariji NIŠRO DNEVNIK. Posebno, korektura nije dobro urađena u prikazu knjige Marjana Cipre »Metamorfoze metafizike« našeg saradnika Aleksandra Petrovića. Koristimo ovu priliku da se našim saradnicima i čitaocima izvinimo, nadajući se da u narednim sveskama ovakvih propusta neće biti.